

Diskuse

EDITORIAL

Časopis Aula se mimo jiné pokouší vnést do diskusí o současných problémech vysokého školství hluboce informovaný pohled odborníků a zveřejnění podrobné diskuse o Boloňském procesu v letošním prvním čísle se ukázalo v tomto smyslu jako velmi přínosné. V tomto dvojčísle jsme se proto rozhodli nejen pokračovat v otevírání důležitých témat vysokoškolské politiky, ale pokusit se znovu takovou informovanou debatu podnítit. Zveřejňujeme proto shrnutí aktuálního evropského dokumentu, který po několika letech znamená zásadní příspěvek k utváření vysokoškolské politiky nejen v mezinárodním kontextu. Přestože kompetence EU se v oblasti vysokého školství omezují na doporučení národním

státům, společný dokument Evropské komise, Evropské rady a Evropského parlamentu tentokrát neobyčejně konkrétně vymezuje jak současný stav a priority pro další rozvoj evropského vysokého školství, tak konkrétní oblasti, které hodlá Evropská komise v příštích letech podporovat. Považujeme proto za důležité zveřejněným textem vyvolat i u nás diskusi o této dlouhodobé perspektivě a jejím dopadu na české vysoké školství. Velmi proto uvítáme reakce našich čtenářů a čtenářek na následující text a zveřejníme je v některém z čísel následujícího ročníku.

Karel Šima,
zástupce šéfredaktorky

MODERNIZACE VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ: NOVÉ DOKUMENTY EVROPSKÉ KOMISE.

NEKOMENTOVANÁ INFORMACE O SDĚLENÍ A DOPROVODNÉM PRACOVNÍM DOKUMENTU EVROPSKÉ KOMISE Z 20. ZÁŘÍ 2011

Jan Koucký, Jan Kovařovic

Potenciál evropských vysokých škol není plně využíván a Evropa již neudává tempo v globální soutěži o znalosti a talenty. V Evropě dnes studuje více než 19 milionů studentů na 4 tisícovkách univerzit a jiných vysokoškolských institucí. Jejich počet se v posledních letech rychle zvyšuje. Přesto nepřipravují dost absolventů s kvalifikacími potřebnými pro evropskou ekonomiku, neboť příliš mnoho z nich jen s obtížemi hledá zaměstnání či kvalitní práci. Navíc konkurenti Evropy, především rozvíjející se ekonomiky, své investice do vysokého školství v poslední době rychle zvyšují.

Následující text přináší první nekomentovaný výtah¹ z nového Sdělení *Podpora růstu a zaměstnanosti – program modernizace evropských vysokoškolských systémů*,² které spolu s doprovodným

¹ Zhodnocení tohoto nového Sdělení a doprovodného pracovního dokumentu Evropské komise z hlediska vývoje vysokoškolské politiky a vysokoškolských systémů v Evropě jako celku a v České republice zvláště bude předmětem následující samostatné studie SVP PedF UK.

² Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: **Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems**. Brussels, 20.9.2011, COM(2011) 567 final (16 pages)

pracovním dokumentem³ vydala na konci září 2011 Evropská komise v rámci své dlouhodobé strategie *Evropa 2020*. Uvedené Sdělení (*Communication*) je tak po pěti letech dalším strategickým dokumentem Evropské komise o rozvoji vysokých škol, který následuje po předchozí *Modernizaci evropských univerzit⁴ vydané v roce 2006, jež měla na vývoj evropských vysokoškolských systémů v minulých letech podstatný vliv.*

Úvodní část Sdělení nejprve konstatuje, že vysoké školství a jeho propojení s výzkumem a inovacemi má rozhodující význam pro rozvoj jedince i společnosti a pro zajištění vysoce kvalifikovaného lidského kapitálu, nezbytného pro vytváření pracovních míst, ekonomický růst a prosperitu Evropy. Proto se také vzdělávání stalo jednou z klíčových iniciativ (*flagship initiatives*) strategie *Evropa 2020*.

Sdělení však také uvádí, že potenciál evropských vysokých škol dnes není plně využíván a Evropa již neudává tempo v globální soutěži o znalosti a talenty. V roce 2020 bude 35 % pracovních míst vyžadovat vysokoškolskou kvalifikaci, kterou však dnes má jen 26 % pracovníků. Stejně tak Evropa zůstává pozadu v podílu výzkumných pracovníků, kteří tvoří jen 6 % všech zaměstnaných, v USA to však je 9 % a v Japonsku 11 %. Vysoké školy se často snaží být úspěšné v příliš mnoha oblastech, i když jen poměrně málo z nich může vynikat skutečně ve všem. Proto se také pouze málo evropských vysokých škol objevuje mezi nejlepšími univerzitami (podle šanghajského žebříčku ARWU jen tři v první dvacítkě); hodnocení však vychází především z výsledků výzkumu. Neexistuje ale jediný model excelence, Evropa potřebuje velkou rozmanitost vysokoškolských institucí a každá z nich se musí snažit o excelenci v souladu se svým posláním a strategickými prioritami.

Sdělení Evropské komise ukazuje komplexnost a propojenost problémů, před kterými stojí vysokoškolské systémy a instituce v Evropě, mají-li rozhodujícím způsobem přispívat k růstu a zaměstnanosti. Reformy jsou nutné v pěti klíčových oblastech:

- ve zvýšení počtu absolventů na všech úrovních;
- ve zvýšení kvality a relevance vysokoškolského vzdělávání;
- v efektivním řízení a financování, které podpoří excelenci;
- v posílení vazeb mezi vzděláváním, výzkumem a uživatelskou sférou;
- v mobilitě a internacionalizaci vysokého školství.

³ Commission working document on **Recent developments in European higher education systems**. Brussels, 20.9.2011, SEC(2011) 1063 final (58 pages)

⁴ Delivering on the modernisation agenda for universities: education, research and innovation. Brussels, 11.5.2006, COM(2006) 208 final

Ve druhé části Sdělení identifikuje klíčové úkoly v jednotlivých oblastech reform. Přestože zodpovědnost za ně spočívá především na členských zemích a samotných vysokých školách, problémy i jejich řešení překračují národní hranice.

Třetí část sdělení proto uvádí jednotlivé způsoby, kterými EU podporuje a podpoří úsilí o transparentnost, diverzifikaci, mobilitu a spolupráci. Jsou jimi zpracování podkladů a analýz; podpora mobility; podpora úsilí vysokých škol stát se ohniskem inovací, vytváření nových pracovních míst a zaměstnatelnosti; podpora internacionalizace evropského vysokého školství; posílení dlouhodobého účinku a vzájemné komplementárnosti fondů EU a další kroky směřující k tomu, aby evropské vysoké školství bylo inovující, udržitelné a inkluzivní.

Obsažený doprovodný pracovní dokument (téměř 60 stran) uvádí podkladové údaje a analýzy, které zdůvodňují navrhované kroky a aktivity. První část zdůrazňuje dva základní rysy dosavadního vývoje vysokého školství v Evropě: nezbytnost jeho diverzifikace a vytváření evropského vysokoškolského prostoru (EHEA). Druhá část je věnována přínosu vysokých škol k udržitelnému a inkluzivnímu rozvoji, založenému na znalostech a inovacích. Další dvě části se pak zaměřují na změny demografické struktury vysokých škol a měnící se kvalifikační požadavky na evropském pracovním trhu. Poslední tři části si všímají tří oblastí reform – úlohy vysokoškolských institucí jako hnací síly inovací, nových forem řízení a financování vysokoškolských systémů a institucí a konečně pak internacionalizace vysokého školství.

Další části tohoto informativního textu v podstatě zachovávají strukturu druhé části Sdělení, členěné podle pěti klíčových oblastí reform. Pro každou z nich vždy uvádějí nejdůležitější úkoly, jež stojí před členskými zeměmi, dále následují hlavní iniciativy a aktivity EU, které se k dané oblasti vztahují, případně i relevantní a zajímavé informace obsažené v doprovodném pracovním dokumentu.

Nejprve však předkládaná informace shrnuje podle první části pracovního dokumentu oba hlavní rysy dosavadního vývoje vysokého školství v Evropě, totiž jeho současně probíhající diverzifikace a konvergence a jim odpovídající aktivity EU.

MĚNÍCÍ SE TVÁŘ EVROPSKÉHO VYSOKÉHO ŠKOLSTVÍ

Klíčovými charakteristikami vysokého školství v dnešní Evropě jsou *diverzita*, rozdílnost jednotlivých institu-

DISKUSE

cí i národních systémů, a vzájemná spolupráce evropských zemí, jež vede ke stále se zvyšujícímu stupni jejich *konvergence*.

Rozdílnost jednotlivých institucí, které se liší svým posláním a profilem, je jednou ze silných stránek evropského vysokého školství. Diverzifikované systémy mají totiž proti homogenním řadu pozitivních vlastností: lépe odpovídají různým potřebám studentů z rozdílného prostředí a tím rozšiřují přístup k vyššímu vzdělávání a zvyšují sociální mobilitu; lépe splňují i požadavky měnícího se trhu práce a jeho rostoucí specializace; jsou efektivnější, protože umožňují, aby se také jednotlivé instituce specializovaly a zaměřily na to, v čem jsou nejlepší; jsou i více inovativní, rozmanitost nabízí lepší možnosti pro zkoumání nových cest podle povahy a potřeb instituce, redukuje rizika a podporuje vzájemné učení. Také jednotlivé národní systémy mají různé charakteristiky a odlišné složení různých typů institucí, které odpovídá specifickému vývoji v každé zemi a potřebám dané společnosti a ekonomiky.

Je proto nezbytné porozumět rozdílům mezi jednotlivými typy institucí, a tedy i mezi jednotlivými systémy. K tomu je ovšem třeba mít takové údaje o činnosti institucí, které umožní mezi nimi rozlišovat a klasifikovat je. V současnosti mezinárodně dostupné a použitelné údaje o práci vysokých škol se však zaměřují převážně na výzkumné univerzity, pokrývají jen velmi malý podíl institucí a jeden typ činnosti, výzkum. Proto je zapotřebí vyvinout analytické nástroje, které zahrnou celé spektrum činností a poslouží různým uživatelům: studentům k volbě studia a školy, institucím k identifikaci a rozvíjení vlastních silných stránek a tvůrcům vzdělávací politiky ke zvolení vhodné strategie reformem. Evropská komise podporuje dva projekty, které mají takový cíl.

Prvním z nich je projekt *U-Map*, v jehož rámci byl v letech 2005–2010 vyvinut klasifikační model (inspirovaný osvědčenou Carnegieho klasifikací užívanou v USA). Umožňuje kategorizovat vysokoškolské instituce a stanovit jejich profil podle pěti dimenzí, jimiž jsou: kvalita výuky (a zaměstnanost absolventů); výsledky výzkumu; schopnost inovací a transferu znalostí; podpora regionálního rozvoje; úroveň internacionalizace. Internetový nástroj umožňuje, aby se každá instituce sama kategorizovala na základě svých aktivit v jednotlivých dimenzích. Projekt pokračuje a čtyři evropské země nyní model testují.

Navazujícím projektem, který používá stejných pěti dimenzí, je *U-Multirank*. V první etapě, během přípravy studie proveditelnosti zahájené v roce 2009 a ukončené v červ-

nu 2011, byl vyvinut a ověřován nástroj poskytující přesnou a srovnatelnou informaci o studijních programech, činnostech a dosažených výkonech vysokoškolských institucí. Projekt umožní jejich vícerozměrné hodnocení a vytváření individualizovaných žebříčků podle potřeb jednotlivých uživatelů a významně zvýší transparentnost vysokého školství. První výsledky se očekávají v roce 2013.

Přestože rozmanitost (diverzita) je dominantním rysem evropského vysokého školství, intenzivní spolupráce evropských zemí v rámci boloňského procesu vedla v posledním desetiletí ke značnému zvýšení stupně jejich konvergence a k vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání (*EHEA*). Jádrem tohoto procesu jsou strukturální reformy ve třech hlavních oblastech (v tříúrovňové struktuře studijních programů a získaných kvalifikací; v budování systémů zajišťování kvality; ve vzájemném uznávání získaných kvalifikací a kreditů), podporované zaváděním evropského kreditního systému (*European Credit Transfer and Accumulation System – ECTS*) a dodatku k diplomu (*Diploma Supplement – DS*). Boloňský proces zahrnuje i sociální dimenzi vysokoškolského vzdělávání – především rozšíření přístupu pro málo zastoupené skupiny obyvatelstva – a jeho začlenění do širšího systému celoživotního učení.

Boloňský proces tak ještě rozšířil vlastní program EU podporující modernizaci evropského vysokého školství. Evropská komise podporuje práci jeho řídicího orgánu (*Bologna Follow-Up Group – BFUG*) a financuje některé jeho aktivity (především v rámci Programu celoživotního učení). Boloňského procesu se účastní všechny členské země EU spolu s dvaceti dalšími evropskými a postsovětskými státy. Téměř všechny členské země EU pokračují ve všech hlavních oblastech reformy; například strukturované studium zavedlo již 95 % evropských vysokoškolských institucí.

Kromě uvedených projektů *U-Map* a *U-Multirank* bude Evropská komise podporovat reformy dalšími podklady a analýzami zaměstnanosti a požadavků trhu práce na dnešní i budoucí kvalifikace (jako například v rámci projektů *EU Skills Panorama* nebo *Forecasting skill supply and demand in Europe*). Ve spolupráci s Eurostatem zkvalitní data o mobilitě a zaměstnanosti a začne připravovat Evropský rejstřík terciárního vzdělávání. Dále zpracovává doporučení, jak zlepšovat odborné a přenositelné dovednosti absolventů a překonat nesoulad mezi jejich vzděláním a kvalifikačními požadavky na pracovním trhu. Bude rovněž analyzovat důsledky různých přístupů k financování pro diverzifikaci, efektivitu a spravedlivost (*equity*) vysokoškolských systémů a mobilitu studentů.

KLÍČOVÉ REFORMNÍ OBLASTI

1. Zvýšit počty absolventů a výzkumných pracovníků

Přestože počty absolventů v Evropě během posledních deseti let značně vzrostly, stále ještě nedostačují předvídanému nárůstu prací vyžadujících vysokou kvalifikaci ani tomu, aby se zlepšila schopnost Evropy těžit z globalizace a udržel se evropský sociální model. Jedním z hlavních cílů strategie *Evropa 2020* je proto zvýšit podíl absolventů terciárního vzdělávání do konce dekády na 40 % věkové skupiny 30–34letých, což vyžaduje, aby se přístup na vysoké školy dále rozšířil a zahrnul mezi vysokoškoláky i znevýhodněné a ohrožené skupiny. V řadě států je třeba snížit podíl těch, kteří studia nedokončí, což předpokládá zlepšit výsledky vzdělávání i na nižších stupních škol. Další z cílů strategie *Evropa 2020* – investovat do výzkumu 3 % HDP – povede k vytvoření zhruba milionu nových pracovních míst, pro která bude nutné připravit v postgraduálním studiu i v dalším vzdělávání dostatek pracovníků. Před členskými státy a vysokými školami stojí tyto klíčové úkoly:

- rozšířit možnosti přístupu na vysoké školy pro uchazeče s odborným vzděláním, využívat pro to národní kvalifikační rámce propojené s Evropským rámcem kvalifikací (*European Qualifications Framework – EQF*) a uznáváním předchozí pracovní zkušenosti;
- rozšířit přístup studentů z nedostatečně zastoupených skupin a netradičních studentů včetně dospělých, poskytovat jim srozumitelné informace o studiu a individuální vedení;
- zaměřit finanční podporu na studenty z rodin s nižšími příjmy;
- podporovat přípravu odpovídajícího počtu výzkumných pracovníků.

Společně se zvyšováním absolutního počtu studujících na vysokých školách se usiluje i o jejich vyváženější sociální skladbu, o to, aby složení studentů „odráželo rozmanitost populace“ (jak to v rámci boloňského procesu požadovalo londýnské komuniké ministrů školství z roku 2007). Vede k tomu jak požadavek spravedlivosti (*equity*) v přístupu na vysokou školu jako část úsilí o vyváženou a soudržnou společnost, tak nezbytnost zajistit maximální rozvoj nadání všech jedinců a plně využít jejich potenciál. Zatím však jen málo zemí přijalo tomu odpovídající opatření; převažuje totiž očekávání, že při celkovém zvyšování počtu studentů se také rozrůzní jejich sociální složení.

Dalším podpůrným faktorem pro rozšiřování přístupu je i nepříznivý demografický vývoj a stárnutí evropské populace. Zvyšování účasti na vysokoškolském vzdělávání v posledních desetiletích mělo totiž za následek zvyšování počtu studentů. Zastíralo to však skutečnost, že ve většině členských zemí EU se odpovídající věková kohorta (20–24 let) zmenšuje a podle posledních projekcí tomu tak bude i během příštích desetiletí. Tento pokles jen zvyšuje nutnost větší participace na vysokoškolském vzdělávání a dosažení vyšší úrovně vzdělávání v celé populaci. Nejen proto, že to budou vyžadovat kvalifikační nároky pracovního trhu, ale také proto, aby se počet absolventů udržel alespoň na dnešní úrovni.

2. Zvýšit kvalitu a relevanci vysokoškolského vzdělávání

Zapojení zaměstnavatelů a začlenění odborné praxe do přípravy a realizace studijních programů pomůže, aby se vzdělání přizpůsobilo dnešním i budoucím potřebám trhu práce, podporovalo zaměstnatelnost a podnikavost. K větší relevanci studijních programů rovněž přispívá, když vysoké školy sledují uplatnění a další pracovní dráhu svých absolventů. Pro zlepšení kvality a relevance studia i při zvyšujícím se počtu studentů, pro rozšíření účasti studentů z různých sociálních skupin a snížení počtu předčasných odchodů ze studia je třeba zavádět nové formy učení i vyučování a využívat ICT a další nové technologie. Reforma a modernizace vysokých škol závisí na kvalitě a motivaci učitelů, je proto nutno zlepšovat jejich pracovní podmínky, přípravu i profesní rozvoj a odměňování. Před členskými státy a vysokými školami stojí tyto klíčové úkoly:

- využívat projekce kvalifikačních požadavků a údaje o uplatnění absolventů (včetně sledování toho, jak jsou absolventi v práci úspěšní) při přípravě, realizaci a hodnocení studijních programů a upravit zajišťování kvality a mechanismy financování tak, aby odměňovaly úspěšnou přípravu studentů pro pracovní trh;
- usilovat o větší rozmanitost druhů studia (při zaměstnání, dálkové, kombinované, modulové, další vzdělávání při zaměstnání a pro dospělé, kteří se vracejí do vzdělávacího systému) a upravit i financování, je-li to zapotřebí;
- lépe využívat potenciál ICT pro efektivnější a individualizovanou výuku;
- zvýšit soulad mezi kvalifikačními požadavky a dosaženou kvalifikací, rozvíjet opatření aktivní politiky zaměstnanosti, aby se zvýšila zaměstnatelnost absolventů, a zkvalitnit kariérové poradenství;
- motivovat vysoké školy, aby podpořily profesionální rozvoj svých pracovníků a odměňovaly vynikající kvalitu vyučování.

3. Zvyšovat kvalitu prostřednictvím mobility a přeshraniční spolupráce

Do roku 2020 se má podíl studentů, kteří dokončí své studium nebo odbornou přípravu na školách v zahraničí, zdvojnásobit až na 20 %. I přes dalekosáhlé změny, které přineslo vytvoření *EHEA*, zůstává řada nedostatků: uznání zahraničních diplomů je příliš obtížné, půjčky a granty nejsou přenositelné, vertikální mobilita – tedy absolvování jednotlivých úrovní studia v různých zemích – je omezená a řada překážek brání volnému pohybu pracovníků ve výzkumu. Přitom získávání nejlepších studentů, pedagogů i výzkumných pracovníků ze zemí mimo EU a rozvíjení přeshraniční spolupráce jsou významným faktorem pro zvýšení kvality a mohou být také důležitým zdrojem příjmů pro vysoké školy. Přestože jsou některé státy EU již nyní pro zahraniční studenty velmi přitažlivé, atraktivní se musí stát celá EU, má-li uspět v globální soutěži. Před členskými státy a vysokými školami stojí proto tyto klíčové úkoly:

- ▶ podporovat vysoké školy, aby mobilitu zabudovaly do studijních programů mnohem systematictěji a odstranily zbytečné překážky bránící změně vysoké školy při přechodu na magisterskou úroveň, mezinárodním výměnám a přeshraniční spolupráci;
- ▶ zajistit uznávání kreditů získaných v zahraničí efektivním využitím systémů zajišťování kvality, konzistentním používáním přenosu kreditů *ECTS*, Dodatku k diplomu *DS* a propojením získané kvalifikace s rámcem kvalifikací *EQF*;
- ▶ usnadnit přístup na vysoké školy studentům, pedagogům a výzkumným pracovníkům ze zemí mimo EU.

Také Evropská komise podnikne řadu kroků na posílení mobility. Zlepší uznávání studia v zahraničí posílením *ECTS* a především podpoří mobilitu na úrovni magisterských programů, jež má velký význam pro posilování center excelence. Současné podmínky pro udělování stipendií v programu *Erasmus* jsou totiž zatím zaměřeny na kratší pobyty vedoucí k získání kreditů, a ne k získání diplomu. K jiným možnostem, jak získat potřebné prostředky (jako jsou například komerční půjčky), však mají studenti z rodin s nižšími příjmy jen omezený přístup. Proto EU od roku 2014 zavede program na podporu excelence a mobility na magisterské úrovni, který umožní přístup k finančním prostředkům potřebným pro studium bez ohledu na sociální původ.

Spolupráce v rámci EU se stane součástí širší mezinárodní strategie zapojování i dalších (partnerských) zemí mimo EU a podpory vysokého školství v rozvojových zemích. Získat nejlepší studenty, pedagogy a výzkumné pracovníky z celého světa,

zvýšit mezinárodní vliv a viditelnost evropských vysokých škol a podporovat mezinárodní síť excelence, to vyžaduje společný přístup všech partnerů v řadě oblastí. Evropská komise proto bude usilovat o to, aby se EU stala přitažlivým místem studia a výzkumu pro nejlepší talenty z celého světa, využije a případně upraví existující nástroje mobility, podpoří programy internacionalizace evropských vysokých škol a bude rozvíjet styky i s partnery mimo EU.

Internationalizace vysokoškolského vzdělávání se stále prohlubuje. V období 2000–2008 se v EU zdvojnásobil počet studentů, kteří byli občany jiné země než té, ve které studovali, a jejich podíl mezi všemi studenty stoupl z 5 % na téměř 8 %. Internationalizace vysokého školství vykazuje dva protikladné rysy – stoupající spolupráci i stále intenzivnější mezinárodní soutěž o studenty i učitele. Současná expanze vysokého školství v rozvíjejících se ekonomikách (zejména země BRICS masivně investují do vysokých škol a výzkumu se zaměřením na přírodní vědy a technologie) zvyšuje tlak na evropskou ekonomiku i na evropské vysoké školy. Vědomí rostoucí mezinárodní soutěže stojí za řadou iniciativ snažících se zvýšit konkurenceschopnost vysokých škol, jako je zřizování center excelence, regionální sdružování výzkumných kapacit a slučování univerzit.

4. Propojovat vysoké školy, výzkum a podnikatelskou sféru

Efektivní propojení vzdělávání, výzkumu a podnikatelské sféry zvýší přínos vysokých škol pro ekonomický růst a zaměstnanost i jejich mezinárodní atraktivitu. Partnerství všech tří stran tohoto „znalostního trojúhelníku“ zlepší propojení základního a aplikovaného výzkumu a efektivní přenos znalostí do uživatelské sféry. Doposud však vysoké školy jen nedostatečně integrují výsledky výzkumu a inovací do svých studijních programů a nevyužívají plně svůj potenciál na vyvíjení produktů a služeb, které by se uplatnily na trhu. Zaměřt-li se místní i regionální veřejná správa na klíčové priority, bude na ně koncentrovat zdroje a maximalizovat jejich efekt (*smart specialisation*), mohou se vysoké školy jako centra znalostí, jejich sítí a klastrů stát hnací silou ekonomického rozvoje celého území a uplatnit jeho silné stránky v globálním měřítku. Před členskými státy a vysokými školami stojí tyto klíčové úkoly:

- ▶ podněcovat rozvoj podnikatelských, tvořivých a inovačních dovedností ve všech oborech a na všech úrovních vzdělávání;
- ▶ posilovat na vysokých školách přenos znalostí a schopnost podílet se na zakládání *start-up* a *spin-off* podniků;
- ▶ podporovat partnerství a spolupráci s podnikatelskou sférou jako jednu z centrálních aktivit vysokých škol, motivovat je k tomu a odstraňovat administrativní překážky;

- › podporovat systematické zapojování vysokých škol do přípravy integrovaných místních a regionálních rozvojových programů; podporu rozvoje území zaměřit zejména na spolupráci vysokých škol a podnikatelské sféry při vytváření specializovaných regionálních center excellence.

Inovační kapacita Evropy závisí na tom, zda vysoké školy budou plnit svou úlohu ve „znalostním trojúhelníku“ společně s podniky a výzkumnými ústavami. Propojovat je navzájem je také úkolem Evropského inovačního a technologického institutu (*European Institute of Innovation and Technology – EIT*), zřízeného v roce 2008, a jím vytvořené sítě akademických institucí a soukromých firem, které podle tematického zaměření vytvářejí integrovaná partnerství, znalostní a inovační společenství (*Knowledge and Innovation Communities – KIC*). První tři *KIC* byla ustavena již v roce 2009 (pro prioritní témata změny klimatu, udržitelné energie a budoucnosti informační společnosti). Jejich základem je silná výzkumná základna – každé z *KIC* aspiruje na to být špičkovým světovým centrem. Vysoké školy se nejenom jako jeden z partnerů podílejí na výzkumu, ale také jeho výsledky začleňují do svých magisterských a doktorských studijních programů, které pod hlavičkou *EIT* spojují vysokou vědeckou úroveň se zaměřením na inovace, tvořivost a podnikání.

Důležitou oblastí pomoci EU je také podpora postgraduálního studia zaměřeného na aplikovaný výzkum a odborných praxí a stáží v podnicích, které umožní získat v rámci studia přímé pracovní zkušenosti, sladit dovednosti studentů s potřebami trhu práce a přispět i k osobnímu rozvoji studenta. Evropská komise ještě do konce roku 2011 zpracuje *Program strategických inovací*, který nastíní další vývoj *EIT* a jeho priority a navrhne vytvoření nových *KIC*. Dále připraví *Evropský program průmyslových doktorátů*, který podpoří aplikovaný výzkum, a *Rámcový program odborných praxí a stáží* spolu s jednotným a centralizovaným mechanismem jejich nabídky.

5. Zlepšit řízení a financování

Výdaje na vysoké školy jsou v Evropě příliš nízké – v průměru 1,3 % HDP proti 2,7 % v USA a 1,5 % v Japonsku. V období ekonomických obtíží řada členských zemí své výdaje na vysoké školy ještě snížila. Našly se však i takové (Francie a Německo), které naopak výdaje zvýšily právě pro jejich potenciál přispět k budoucímu růstu. Financování z veřejných prostředků musí zůstat základem dlouhodobě udržitelného rozvoje vysokého školství, bude však třeba dalších doplňujících zdrojů, veřejných i soukromých. Členské státy se snaží o maximální a efektivní využití zdrojů různými způsoby: cílenými dohodami s institucemi o jejich výkonech (*kontrak-*

tové financování), financováním na základě soutěže (*competitive funding arrangements*) a adresováním prostředků přímo jednotlivcům, kteří je pak teprve alokují na zvolené instituce (*channelling finance directly to individuals*). Snaží se diverzifikovat zdroje a získávat další prostředky i ze soukromé sféry; školně se rozšiřuje zejména na magisterské a vyšší úrovně. Důležité bude monitorovat a vyhodnocovat efektivitu a důsledky tohoto vývoje pro studenty ze sociálně slabších rodin, pro spravedlivost (*equity*) a mobilitu.

V každém případě je však třeba uplatňovat flexibilnější formy řízení a financování vysokých škol, které vyvažují rostoucí autonomii institucí s jejich větší odpovědností vůči všem partnerům. Před členskými státy a vysokými školami stojí tyto klíčové úkoly:

- › financování propojovat s výkonem a zavést do něj prvky konkurence (soutěže);
- › financování diferencovat podle profilu instituce tak, aby mohla rozvíjet své silné stránky, stimulovat rozmanitost strategií a podporovat centra excellence;
- › usnadňovat přístup k alternativním zdrojům a využívat veřejné prostředky jako nástroj k získání dalších investic (například *vsířčným financováním*);
- › podporovat rozvoj a profesionalizaci vedoucích pracovníků a zajistit vysokým školám autonomii, aby si samy určily směr vývoje a vlastní strategii;
- › modernizovat řízení lidských zdrojů.

Pro finanční podporu vzdělávání a výzkumu využije Evropská komise podle návrhu víceletého finančního rámce (*Multianual Financial Framework – MFF*) pro období 2014–2020 tři mechanismy. První dva přitom vzniknou reorganizací a spojením dosavadních programů:

Education Europe jako společný program pro vzdělávání, odbornou přípravu a mládež, který zjednoduší administrativu i podmínky účasti. Přispěje ke splnění cíle 20% účasti studentů na programech mobility, zaměří se na zvýšení kvality a excellence, na spolupráci členských států navzájem i s globálními partnery, na uznávání a podporu excellence ve výuce a na podporu podnikání studentů a podporu inovativní spolupráce vysokých škol s podniky. Podle návrhu Komise má tento společný program v období 2014–2020 získat 15,2 mld. € oproti 8,8 mld. €, které získaly odpovídající programy v období 2007–2013 (tedy navýšení o 73 %).

Horizon 2020 jako rámcový program pro výzkum a inovace, který spojí všechny tři dosavadní výzkumné programy a inovační iniciativy, zlepší jejich koordinaci a zjednoduší užívané nástroje, které budou pokrývat celý inovační cyklus. Ten-

to nový společný program má získat v připravovaném období 60 mld. €, tedy o 46 % více, než získaly odpovídající programy v období 2007–2013.

Finanční prostředky přidělené oběma programům budou doplněny významnou podporou ze strukturálních fondů. Třetím mechanismem tedy jsou *nástroje politiky soudržnosti*, existující fondy *ERDF* a *ESF*. Z prostředků *ERDF* lze podpořit výstavbu a vybavení vysokoškolských institucí, podporovat vznik a rozvoj inkubátorů, *spin-off* podniků a jiné formy partnerství vysokých škol s podniky. Z prostředků *ESF* lze financovat modernizaci, zvýšení účasti zejména studentů z nedostatečně zastoupeného prostředí, zkvalitňování výuky a zvyšování jejího souladu s požadavky trhu práce. Pro srovnání, v období 2007–2013 oba fondy, *ESF* i *ERDF*, investovaly do vzdělávání a odborné přípravy více než 72 mld. € a do výzkumu a inovací 60 mld. €.⁵

⁵ V návrhu financování nového období se pro politiku soudržnosti navrhuje 36,7 % *MF* oproti 35 % v předchozím období. *ESF* dostane z prostředků politiky soudržnosti 25 %, tj. celkem 84 mld. €, a lze očekávat, že z nich na vzdělávání a odbornou přípravu připadne více než 40 mld. €.

DALŠÍ KROKY

Přípravu tohoto Sdělení Evropská komise široce konzultovala s vedením vysokých škol, pedagogy, výzkumnými pracovníky i studenty, s podnikatelskou sférou a sociálními partnery. Tyto partnery zapojí Komise i do další práce při realizaci tohoto programu, stejně jako orgány a organizace EU (bude jednat např. s EIB o studentských půjčkách, s Výborem regionů o úloze vysokých škol v regionálním rozvoji i s členskými státy prostřednictvím *Tematické pracovní skupiny pro modernizaci vysokého školství*).

Komise bude také využívat externí expertízu. Jako první krok zřídí v roce 2012 expertní skupinu na vysoké úrovni, která bude analyzovat klíčová témata modernizace vysokého školství. Výstup k prvnímu z nich, zprávu o podpoře excelence ve vzdělávání, předloží v roce 2013.

Moderní a efektivní systémy vysokoškolského vzdělávání jsou základem otevřené, sebejisté a udržitelné společnosti i tvořivé, inovativní a podnikavé ekonomiky založené na znalostech. Společné úsilí členských států a EU, vysokých škol a dalších partnerů bude rozhodující nejen pro dosažení cílů formulovaných v tomto Sdělení, ale i širších cílů Evropy.

PUBLIKOVAT VĚDECKY, NEBO POPULARIZOVAT?

Ivo Volf

V současné době se řeší otázky, jak zhodnotit pedagogickou a vědeckou kvalitu pracovníků vysokých škol. Zatímco v případě vědeckých pracovníků státních, veřejných i soukromých výzkumných institucí se zdá být situace v podstatě jasná – tito pracovníci svou pracovní náplní jsou zaměřeni na vědu a výzkum, základní nebo aplikovaný, a jeho využití v praxi, aby se „rentoval“ vklad investorů do činnosti těchto vědeckých organizací a institucí, v případě akademických pracovníků na vysokých školách vzniká často rozpor: jejich hlavní pracovní náplní je totiž jednak jejich pedagogická činnost (podle postavení v klasifikaci těchto pracovníků – lektor, asistent, odborný asistent, docent, profesor – se od nich požaduje pedagogický výkon v přímé učební činnosti se studenty v rozsahu čtvrtiny, třetiny až poloviny předepsané pracovní doby), ale pochopitelně také vědecká činnost, která je předpokladem k jejich odbornému a kariéernímu růstu –

„malý doktorát“, Ph.D., habilitace na pozici docenta, jmenovací řízení profesorem. Každý následující stupeň vyžaduje nejprve uzavřít stupeň předcházející, a dohromady to představuje stovky, ba tisíce hodin pracovního vypětí, které musí dobrovolně podstoupit každý, kdo chce být pedagogicky i vědecky zdatnou osobností – tedy akademickým pracovníkem. Je pochopitelné, že s pedagogickou i vědeckou činností souvisí bezprostředně i činnost publikační. Napsat knihu ještě neznamená, že bude příznivě přijata odbornou veřejností; musí také splňovat některé požadavky pro to, aby se stala knihou odbornou, a tedy i započítatelnou do vědeckého výkonu vysokoškolského pracovníka. Souběžně se požadují publikace v odborných časopisech – ty jsou rozděleny podle kvality do několika kategorií, např. od tisků zařazených do *Web of Science* až po seznam uznávaných časopisů, který schválila Rada pro vědu a výzkum vlády České republiky. Z možností